

# Saavutettavuuslaki astuu voimaan – mitä se tarkoittaa?

© Esitelmöitsijä



# Saavutettavuudesta

Tiedekustantajien perjantaipaja 23.5.2025

Saavutettavuuskirjasto Celia ja Helsinki University Press

# Mikä saavutettavuuslaki?

- 28.6.2025 astuvat voimaan EU:n esteettömyysdirektiivin säädökset, jotka mm. tuovat EU:n alueella tarjottavat e-kirjat saavutettavuusvaatimusten piiriin.
- Suomessa e-kirjoja koskevat vaatimukset on kirjattu lakiin digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (3 ja 3a luku), sekä valtioneuvoston asetukseen 179/2023 (4 § Lisävaatimukset sähkökirjoille).
- huom. laissa käytetään termiä sähkökirja, mutta tässä käytän vakiintunutta sanaa e-kirja



# Vaatimukset ja poikkeukset

- Vaatimukset koskevat EU:n markkina-alueella kuluttajien saatavilla 28.6.2025 olevia e-kirjoja.
  - Periaatteessa vaatimukset koskevat kaikkia tarjolla olevia e-kirjoja, myös aiemmin julkaistuja.
  - Valvova viranomainen on linjannut, että olemassa olevia palvelusopimuksia koskeva pidennetty aikaraja soveltuisi myös kirjoihin: eli nyt jo jakeluun saatetut kirjat tulevat vaatimusten piiriin sitten, kun niiden jakelua koskeva sopimus uudistetaan, tai viimeistään 5 vuoden kuluttua.
- Suomessa laki viittaa vaatimusten osalta selvästi WCAG-kriteereihin (WCAG 2.1 AA), joita on sovellettava e-kirjoihin.
- Laissa määritellään kolme perustetta, joilla vaatimuksista poikkeaminen on sallittua: vaatimukset eivät koske mikroyrityksiä, ja lisäksi julkaisija voi vedota kohtuuttomaan rasitteeseen tai perustavanlaatuiseen muutokseen.



# Saavutettavat pdf:t: Mitä pitäisi tietää?

Tiedekustantajien perjantaipaja 23.5.2025

Miia Kirsi, saavutettavuusasiantuntija, Celia

# Sisältö

- Pdf-kirjat ja saavutettavuusvaatimukset
- Saavutettavan pdf:n ominaisuuksia ja yleisimpiä saavutettavuusongelmia
- Saavutettavuuden huomiointi eri työvaiheissa
- Mistä lisätietoa aiheesta?



# Koskevatko vaatimukset pdf-tiedostoja?

- Lain saavutettavuusvaatimukset sähkökirjoille eivät kohdistu tiettyihin formaatteihin: jos julkaisu täyttää e-kirjan määritelmän ja se on julkaistu pdf-muodossa, vaatimukset koskevat sitä.
- Raportit, tilastot, yksittäiset artikkelit, lehdet ym. eivät yleensä ole kirjoja ja jäävät siis vaatimusten ulkopuolelle.
- Saavutettavuusvaatimukset on yleensä helpoin täyttää epub-muotoisilla kirjoilla, mutta myös pdf-julkaisut voi tehdä varsin saavutettaviksi.
  - Laki vaatii noudattamaan WCAG-kriteerejä, pdf-tiedostoille on myös oma saavutettavuusmäärittely PDF/UA.



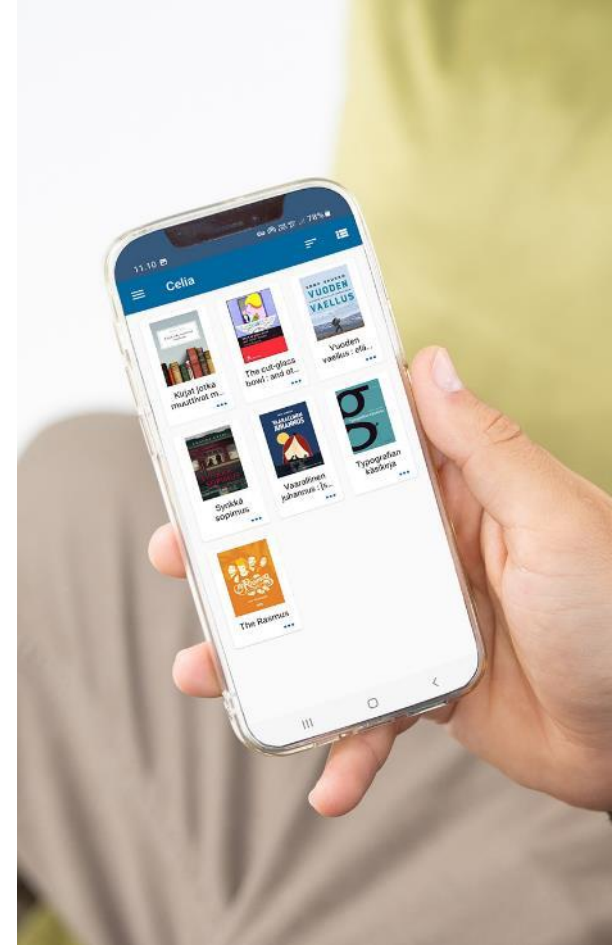
# Lukitun asettelun ongelma

- ”3) pääsy sisältöön, navigointi tiedostosisällössä ja dynaamisessa ja muussa näkymässä sekä sisällön esittäminen selkeällä ja joustavalla tavalla on varmistettu käyttäjän valintojen mukaan;”
- Kolmas lisävaatimus sähkökirjoille (Valtioneuvoston asetus 179/2023) edellyttää, että sisältö näytetään käyttäjälle tämän valintojen mukaan: käyttäjä voisi siis säätää esim. fonttikokoa, palstan leveyttä tai taustaväriä.
- Lukitun asettelun formaateissa (pdf, ”fixed layout epub”) tämä ei ole mahdollista, vaikka esim. Acrobatin mobiilisovellus tarjoaakin ns. liquid moden, joka mukauttaa sisällön näytön koon mukaisesti.
- Muita sähkökirjoihin kohdistuvia vaatimuksia tulee kuitenkin noudattaa niin hyvin kuin mahdollista.



# Saavutettavan pdf-tiedoston ominaisuuksia

- Se on koodimerkitty pdf eli rakenteet (otsikot, kappaleet, listat, taulukot ym.) on merkattu tunnisteilla. Voidaan puhua myös tågätystä pdf:sta (englanniksi tagged pdf).
- Dokumentissa on kirjanmerkit.
- Sisällön lukemisjärjestys on määritelty.
- Kuvilla on tekstivastineet eli kuvien olennainen sisältö on selostettu vaihtoehtoisena tekstinä, ns. alt-tekstinä.
- Dokumentin pääkieli on määritetty.
- Dokumentin ominaisuuksissa on määritelty dokumentin otsikko (engl. title).
- Dokumentissa on käytetty helposti luettavaa fonttia.
- Tekstin ja taustan välillä on riittävä kontrasti.



# Yleisimpiä pdf:ien saavutettavuusongelmia

”Pahimmasta parhaimpaan”

1. Pdf on pelkkä kuva, esim. skannattu sivu.
2. Pdf on aitoa tekstiä, mutta rakenteen tunnisteet (koodit eli tags) puuttuvat kokonaan.
3. Pdf:n metatiedoissa on puutteita, esim. tiedoston tai osien kieli on väärin.
4. Pdf:ssä on koodimerkinnät, mutta niissä on joitain puutteita tai virheitä.



# Saavutettavuuden huomiointi käsikirjoitusvaiheessa

- Tekstin rakenteen ja tekstisisällön tyyppien määrittely: otsikkotasot, muut leipätekstistä eroavat tekstit (esim. nostot) ja näiden selkeä merkitseminen.
  - Yleensä tekstinkäsittelyohjelmien työkalut riittävät merkintään.
  - Myös pääkielestä poikkeavat kielet kannattaa määritellä jo käsikirjoitukseen: ainakin virkkeen pituiset ja sitä pidemmät erikieliset esiintymät merkitään.
- Linkkien nimeäminen ja linkin kohteet, mahdolliset viitteet.
- Kuvat: kuvien valinta (yleensä), laatu, kuvien tekstivastineista huolehtiminen.



# Saavutettavuus taitossa

- Merkittävä osa saavutettavuuden toteuttamisesta tapahtuu taitossa/pdf:ksi viennissä (yl. InDesign)
- Fontit ja tekstin asettelu, värien käyttö.
- Koodimerkintöjen vienti eli ”export tagging”: kullekin sisällölle määritetty koodaus, esim. pääotsikolle H1, leipätekstille P, taulukon otsikkoriville TH jne.
- Kuvien alt-tekstien asettaminen paikoilleen tai koristekuviksi merkintä.
- Linkkien ja viitteiden luominen.
- Kielimääritys: onhan pääkieli merkitty oikein, entä mahdolliset muunkieliset kohdat?



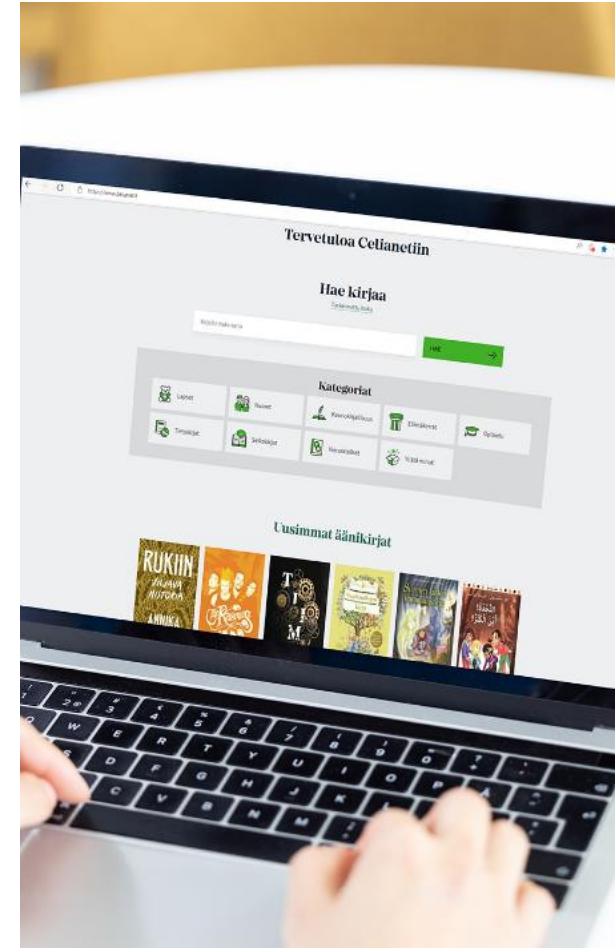
# Jälkikäsittely ja tarkistaminen

- InDesignin työkaluilla voi saavutettavuuden huomioida suurimmalta osin.
- Osa työvaiheista on työläitä tai vaativat jälkikäsittelyä
  - Esim. monimutkaisia taulukoita ei toistaiseksi voi InDesignin omalla taulukkotyökalulla tehdä täysin saavutettaviksi.
  - Jos saavutettavia pdf-taittoja tekee paljon, avuksi on tarjolla (maksullisia) lisäosia ja skriptejä, esim. MadeToTag tai AxesPDF.
  - Adobe Acrobat Pro/DC muuten paras työkalu korjauksiin.
- Valmiin tiedoston saavutettavuus tulee tarkistaa: tarkistamiseen on avuksi työkaluja, mutta myös manuaalista tarkistusta tarvitaan.
  - Acrobatin ”accessibility checker” ja tarkistustyökalu ”PAC”



# Mistä lisää tietoa pdf:istä?

- [Saavutettavasti.fi-sivun pdf-tiedostoja käsittelevässä osiossa](#) on mm. vaiheittaiset ohjeet tiedostojen tarkistamiseen.
- Chad Cheliuksen kurssit: [Creating Accessible PDFs](#), [Advanced Accessible PDFs](#)
- [PDF Accessibility](#) -facebook-ryhmä
- [Pdf Association](#): Huom. [tarjolla sponsoroituja standardeja](#)
- Lisäosia ja työkaluja: [Allyant CommonLook](#), [AxesPDF](#)
- Tarkistukseen [PAC 2024](#)



# Kiitos!

[www.celia.fi](http://www.celia.fi)

[saavutettavuus@celia.fi](mailto:saavutettavuus@celia.fi)

